

FÖRVALTNINGSHÖGSKOLAN

VAD LOV:AR SVERIGES KOMMUNER?

En studie av jämställdhetskrav i offentlig
upphandling av hemtjänst enligt LOV

Linn Eriksson

Mathilda Fredriksson

Program:	Kandidatprogrammet i offentlig förvaltning, 180 hp
Kurs (kurskod):	Kandidatuppsats i offentlig förvaltning, 15 hp (FH1504)
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT/2017
Handledare:	Lena Lindgren
Examinator:	Gregg Bucken-Knapp

Sammanfattning

Program:	Kandidatprogrammet i offentlig förvaltning, 180 hp
Kurs (kurskod):	Kandidatuppsats i offentlig förvaltning, 15 hp (FH1504)
Titel (svensk):	Vad LOV:ar Sveriges kommuner? - En studie av jämställdhetskrav i offentlig upphandling av hemtjänst enligt LOV
Titel (engelsk):	What does Sweden's municipalities procure? - A study of gender equality requirements in public procurement of home services by LOV
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT/2017
Handledare:	Lena Lindgren
Examinator:	Gregg Bucken-Knapp
Nyckelord:	Offentlig upphandling, Lagen om valfrihetssystem, hemtjänst, jämställdhet, feministisk politisk teori

Syfte:	Studiens syfte är att bidra med kunskap kring i vilken omfattning svenska kommuner ställer jämställdhetskrav i sin upphandling av hemtjänst enligt LOV, samt belysa hur eventuella krav är formulerade.
Teori:	Som teoretisk utgångspunkt för analysmodellen används feministisk politisk teori som behandlar ojämställdheten mellan kvinnor och män, könsstrukturer och makt kopplat till (välfärds)staten.
Metod:	Förfrågningsunderlag från 125 svenska kommuner har genomskotts efter nyckelorden jämställ, kön, genus och kvinn*, följt av en kvalitativ textanalys där förfrågningsunderlagen klassificeras efter om jämställdhetskrav ställs eller inte, samt om kraven överensstämmer med diskrimineringslagen eller går utöver den.
Resultat:	I få kommuner, 22 stycken, ställs jämställdhetskrav vid upphandling av hemtjänst enligt LOV, och endast i ett fåtal av dessa finns krav som går utöver de krav som diskrimineringslagen redan ställer på företag som har fler än 25 anställda. De jämställdhetskrav som ställs är exempelvis ofta kopplade till att leverantörerna ska upprätta jämställdhetsplaner och motverka osakliga löneskillnader på grund av kön. De krav som går utöver diskrimineringslagstiftningen är i regel ospecifika och svåra att följa upp. Undantaget är krav på att all statistik som samlas in ska delas upp efter kön.

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	4
1.1 Om upphandling och jämställdhet	4
1.2 Problem, syfte och frågeställning	5
2. Bakgrund - lagstiftning och jämställdhetsintegrering	7
2.1 Lag om valfrihetssystem	7
2.2 Diskrimineringslagen	9
2.3 Jämställdhetsintegrering	9
3. Tidigare forskning	11
3.1 Social upphandling ur ett EU-perspektiv	12
3.2 Offentlig upphandling, social hänsyn och jämställdhet i Sverige	12
3.3 Jämställdhet inom hemtjänsten	13
3.4 Att ställa krav på jämställdhet	14
4. Teori	15
4.1 Feministisk politisk teori	15
4.2 Analysmodell	17
5. Metod	19
5.1 Övergripande om metod	19
5.2 Urval	20
5.3 Tillvägagångssätt	21
6. Resultat och analys	21
6.1 I vilken utsträckning ställs jämställdhetskrav?	21
6.2 Jämställ	22
6.3 Kön	23
6.4 Genus	24
6.5 Kvinn*	25
6.6 En kommun, alla nyckelord	25
7. Diskussion och slutsats	27
7.1 Resultatdiskussion	27
7.1.1 Nyckelorden	28
7.2 Metoddiskussion och fortsatt forskning	29
7.3 Studiens bidrag och slutsats	29
Referenser	4
Tryckta källor	4
Elektroniska källor	5
Citerade och kommenterade förfrågningsunderlag	7

1. Inledning

Detta inledande kapitel kommer först att presentera det aktuella området för studien, vilket leder vidare till problemformulering, syfte och forskningsfråga.

1.1 Om upphandling och jämställdhet

I Sverige har kommuner och landsting goda möjligheter att kunna ställa jämställdhetskrav vid offentlig upphandling, något som skulle kunna bidra till att öka jämställdheten mellan kvinnor och män¹ (Jämställ.nu, 2014) men trots detta används möjligheten sparsamt. En jämförelse kan göras med miljöområdet, där kommuner och landsting kommit längre i kravställandet vid offentlig upphandling. För krav om jämställdhet finns det däremot stora utvecklingsmöjligheter (ibid.). Samtidigt är jämställdhetsintegrering, det vill säga att all offentlig verksamhet och beslutsfattande ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv, en underprioriterad fråga. Det kan bero på att Sverige redan anses vara ett jämställt land (Callerstig, 2014:48), vilket är en sanning med modifikation eftersom mannen fortfarande är normen och ojämställdhet finns inom flera samhällsområden; arbetsmarknad, utbildning och vård för att nämna några (Gemzöe, 2015).

Sveriges nuvarande regering säger sig vara världens första feministiska regering, med en politik som genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv där all offentlig verksamhet ska jämställdhetsintegreras (Regeringen, 2017). Det är inte bara aktuellt på en nationell nivå utan även lokalt. Kommuner och landsting har en unik möjlighet att främja ett jämställt samhälle eftersom det är den nivå av förvaltningen som är närmast medborgarna och som har möjlighet att samarbeta med lokala aktörer för att genomföra konkreta insatser (Europeiska kommun- och regionförbundet, CEMR, 2006:3). Ett sätt att göra detta är genom offentlig upphandling.

Köp av varor och tjänster genom offentlig upphandling uppgår till stora summor, flera hundra miljarder varje år. Det som upphandlas är flera viktiga funktioner och tjänster som berör alla medborgare vid någon punkt i livet. I arbetet med upphandlingen finns därmed potential att främja jämställdheten i samhället genom att ställa krav på leverantörerna (SKL, 2014:3). En del av kommunernas upphandling utgörs av köp av vård och omsorg genom lagen om

¹ Begreppen kvinnor och män kommer genomgående att användas i uppsatsen eftersom det i Sverige finns två juridiska kön. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det finns flera som inte identifierar sig med sitt juridiska kön eller inom tvåkönsnormen.

valfrihetssystem, LOV (SFS, 2008:962). Den avsevärt största delen av kommunernas upphandling inom ramen för LOV består av köp av tjänster inom hemtjänst, där 129 av totalt 310 valfrihetssystem i Sveriges kommuner rörde hemtjänst enligt uppgifter från april 2016 (Upphandlingsmyndigheten & Konkurrensverket, 2016:85). Hemtjänst är en tjänst som i allra högsta grad utförs nära medborgarna, vilket gör det till en intressant tjänst enligt CEMR:s argumentation ovan. Även ur ett feministiskt teoretiskt perspektiv, där centrala begrepp är jämställdhet, genusfrågor och könsstruktur, är hemtjänst ett intressant forskningsområde eftersom majoriteten av både de som tar emot hemtjänst och de som utför den är kvinnor (Regeringen, 2016/17:10:32).

Sammantaget finns det vägledningar från SKL (2014) som stöd i jämställdhetsarbetet i upphandling och en deklARATION om jämställdhetsarbete i europeiska kommuner och regioner (CEMR, 2006), vilken bland annat behandlar upphandling. EU-rätten har även krav på systematisk jämställdhetsintegrering i offentlig verksamhet (Europaparlamentet, 2012). Det finns också stöd i svensk lagstiftning för att ställa jämställdhetskrav, något som kommer att belysas närmare i ett senare kapitel. Fördelar med att integrera jämställdhet i offentlig upphandling är bland annat att medborgare garanteras likvärdig service oavsett kön, samt att verksamhetens kvalitet höjs (SKL 2014:4). Upphandling av hemtjänst utgör en betydande del av upphandlingen enligt LOV, en tjänst som dessutom, genom sin kvinnodominans bland både brukare och personal, är högst aktuell ur ett feministiskt perspektiv. Sammantaget leder detta fram till studiens problem, frågeställning och syfte som presenteras i nästa stycke.

1.2 Problem, syfte och frågeställning

I det inledande stycket framkommer det att kommuner har goda möjligheter att ställa jämställdhetskrav vid offentlig upphandling samt att både svensk lagstiftning och EU-rätten möjliggör och uppmanar till att integrera jämställdhet i offentlig verksamhet. Det faktum att jämställdhetskrav, trots de möjligheter, lagar och förordningar samt fördelar som finns ändå verkar ställas sparsamt, är paradoxalt. Enligt Jämställ.nu (2014) ställer kommuner och landsting jämställdhetskrav i låg omfattning. Flera studier och rapporter (bland annat SKL (2014), Jämställ.nu (2017), Morhed & Andersdotter Bengtsson (2010)) behandlar frågor om hur sociala krav i allmänhet och jämställdhetskrav i synnerhet kan ställas i upphandling, men mindre information finns gällande om, och i så fall hur, det görs. I slutbetänkandet av Upphandlingsutredningen (Statens Offentliga Utredningar, SOU, 2013:12:551) jämförs offentlig upphandling med arbetsmarknads- och socialförsäkringsfrågor och författarna

förvånas över bristen på information och statistik inom upphandlingsområdet i förhållande till andra områden. Att integrera jämställdhet i beslutsfattande i den offentliga sektorn är en prioriterad fråga i Sverige och upphandling är en viktig del av de beslut som fattas i både kommuner, landsting och statliga myndigheter. Trots detta saknas information om hur jämställdhetskrav ställs i offentlig upphandling.

Studiens syfte är att bidra till att fylla denna kunskapslucka kring om, och i så fall hur, jämställdhetskrav ställs i upphandling av hemtjänst i Sveriges kommuner. Samtidigt kan en ökad förståelse för jämställdhetskrav i upphandling av hemtjänst vara till nytta för upphandlande enheter i Sveriges kommuner.

Upphandling av vårdtjänster såsom hemtjänst är särskilt intressant ur jämställdhetssynpunkt och ur ett feministiskt perspektiv eftersom kvinnor är i majoritet både bland brukarna och bland dem som utför tjänsten. Det innebär att förändringar i hur hemtjänsten organiseras, exempelvis genom införandet av LOV, påverkar kvinnor i högre utsträckning än män (Andersson & Kvist, 2015:276). Inom upphandling av vårdtjänster enligt LOV är dessutom hemtjänst den klart största delen. Feministisk politisk teori utgår från att det finns en struktur i samhället där kvinnor underordnas män, vilket feminismen vill upphäva för att istället uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Teorin belyser bland annat att könsneutrala begrepp, såsom individ och medborgare, ofta utgår från mannen som norm. Detta medför dels att kvinnor utesluts från analysen, men även att maktrelationen mellan könen osynliggörs (Wendt Höjer & Åse, 1999:12ff). Genom att ställa jämställdhetskrav riktas fokus mot maktrelationen, vilket kan bidra till att öka jämställdheten. Med utgångspunkt i feministisk politisk teori blir frågeställningen som ligger till grund för undersökningen därför:

- Ställer Sveriges kommuner jämställdhetskrav i sin upphandling av hemtjänst enligt LOV, och hur är kraven i så fall formulerade?

Frågan kommer besvaras genom att studera kommuners förfrågningsunderlag, något som beskrivs mer ingående i kapitlet om metod nedan. Innan metod för att genomföra studien och dess resultat presenteras kommer relevant lagstiftning, begreppet jämställdhetsintegrering samt tidigare forskning inom ämnet att beskrivas. Detta följs av en presentation av feministisk politisk teori, som är den teoretiska utgångspunkten för studien, och en teoretiskt utformad

analysmodell. Därefter redovisas metoden som har använts för att besvara frågeställningen, resultat och analys samt slutligen diskussion och slutsats.

2. Bakgrund - lagstiftning och jämställdhetsintegrering

I detta kapitel presenteras två viktiga delar mer ingående: lagstiftning med relevans för offentlig upphandling och jämställdhet (lagen om valfrihet och diskrimineringslagen), samt jämställdhetsintegrering.

2.1 Lag om valfrihetssystem

I Sverige regleras den offentliga upphandlingen, det vill säga inköp av varor och tjänster i den offentliga sektorn, av flera lagar och förordningar som alla i sin tur bygger på EU-direktiv (Upphandlingsmyndigheten, 2017). I fokus för denna uppsats ligger dock lagen om valfrihetssystem, LOV, (SFS, 2008:962). Syftet med lagstiftningen kring upphandling är ett effektivt användande av skattemedel samt främjande av konkurrens och fri rörlighet inom EU (Upphandlingsmyndigheten, 2017). Upphandling av hemtjänst kan även ske genom entreprenadupphandling genom lagen om offentlig upphandling, LOU (SFS 2016:1145), men denna typ av upphandling kommer inte att behandlas i denna studie.

I kommuner tillämpas LOV i de fall där beslutet är fattat att införa valfrihetssystem för tjänster inom hälsovård och socialtjänst. Valfrihetssystem innebär att de enskilda medborgarna får välja bland godkända leverantörer när de ska ta del av en tjänst, exempelvis inom hemtjänst (SFS, 2008:962, 1 kap. 1 §). I primärkommunerna är det frivilligt att införa LOV och det har gjorts framför allt inom hemtjänsten. I landstingens primärvård är det dock obligatoriskt (SOU 2014:34:119).

Upphandling och kontraktering av leverantörer enligt LOV sker, efter att behovet har preciserats, med hjälp av ett förfrågningsunderlag (SKL, 2014:16). Förfrågningsunderlag består av leverantörskvalificering och kravspecifikation. I underlaget ska kraven på de leverantörer som vill leverera tjänster framgå. Kraven som ställs är absoluta, vilket innebär att leverantörerna måste uppfylla dem för att kunna kontrakteras, och kallas för skallkrav. Dessa krav skiljer sig från börkrav som förekommer i LOU, vilka är utvärderingskriterier som används när förfrågningsunderlag utvärderas enligt det ekonomiskt mest fördelaktiga alternativet (ibid., 13). Alla leverantörer som uppfyller kraven och villkoren i

förfrågningsunderlaget enligt LOV godkänns som leverantör av den tjänst som upphandlingen avser. Leverantörskvalificeringen består dels av uteslutningsprövning, som avser att kontrollera att leverantörerna som lämnar anbud inte har begått något brott eller gjort allvarliga fel i yrkesutövningen (ibid., 16). Brott mot diskrimineringslagen och annan social lagstiftning kan leda till uteslutning. Den andra delen i leverantörskvalificeringen är en kontroll av att leverantören har den kapacitet som den upphandlande myndigheten anser behövs för att kunna fullfölja kontraktet (ibid., 12f). I kravspecifikationen framgår vad som ska göras. I lagen framkommer inte vilka krav som kan ställas men övrig lagstiftning som är tillämplig på den aktuella tjänsten, exempelvis socialtjänstlagen, arbetsrättslagstiftning och diskrimineringslagen, måste alltså följas av leverantörerna. Alla annonser ska publiceras på www.valfrihetswebben.se, en hemsida som Kammarkollegiet ansvarar för (ibid., 16).

Gällande sociala krav i upphandlingen står det i LOV att:

“Den upphandlande myndigheten *får* ställa särskilda sociala, miljömässiga och andra villkor för hur ett kontrakt ska fullgöras. Samtliga villkor ska anges i annonsen om valfrihetssystem eller i förfrågningsunderlaget.” (SFS, 2008:962, 4 kap. 2§, vår kursivering).

Krav på jämställdhet bör generellt ställas så tidigt som möjligt i upphandlingsprocessen, eftersom förutsättningarna för att ställa rimliga krav vid upphandlingen förbättras om man beaktar social hänsyn redan i förstudien (Morhed & Andersdotter Bengtsson, 2010:20), där behov utreds och specificeras.

Vid införandet av lagen, som trädde i kraft 1 januari 2009 fanns en tanke om jämställdhet med från början (Prop. 2008/09:29;132), i enlighet med den så kallade jämställdhetsintegreringen som beskrivs i ett senare stycke. Fokus låg på kvinnligt entreprenörskap och blev en del av den övriga politiska målsättningen om konkurrensutsättning, mångfald och valfrihet. Tanken var att införandet av valfrihetssystem skulle underlätta för mindre aktörer att ta sig in på marknaden, i jämförelse med entreprenadupphandling som vanligen gynnar större företag (SOU 2014:34:115f). I en kvinnodominerad bransch var det dessutom tanken att dessa nya aktörer i hög utsträckning skulle vara företag ägda av kvinnor. De (kvinnliga) anställda skulle också få fler arbetsgivare att välja mellan och på så vis få en mer diversifierad arbetsmarknad,

nya karriärvägar och bättre arbetsmiljö som skulle göra arbete inom dessa vårdtjänster mer attraktivt (ibid., 120).

2.2 Diskrimineringslagen

Utöver LOV är diskrimineringslagen (SFS, 2008:567) intressant för studien utifrån ett jämställdhetsperspektiv, eftersom lagens syfte är:

“att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder” (SFS, 2008:567, 1 kap. 1 §).

I 3 kap. 13 §, framkommer att alla företag som har 25 eller fler anställda ska upprätta en jämställdhetsplan som dokumenterar arbetet med de aktiva insatser som ska göras för att exempelvis motverka osakliga skillnader i lön mellan kvinnor och män och för att motverka trakasserier och sexuella trakasserier. Denna paragraf kan antas vara tillämplig på de flesta företag som bedriver hemtjänst. Som kommer att visas i kommande kapitel är det också en paragraf som ofta hänvisas till i de förfrågningsunderlag som används vid upphandling av hemtjänst enligt LOV i Sveriges kommuner, vilket också visar på lagens relevans för studien.

2.3 Jämställdhetsintegrering

I Sverige är målet med jämställdhetspolitiken att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv (Regeringen, 2016). Detta mål är i sin tur nedbrutet i sex delmål som bland annat behandlar jämställdhet rörande ekonomi, utbildning, och hälsa. Strategin för att implementera jämställdhetspolitiken har sedan mitten av 1990-talet varit jämställdhetsintegrering (Alnebratt & Rönnblom, 2016:8). EIGE (European Institute for Gender Equality, 2017) skriver följande om jämställdhetsintegrering:

“It involves the integration of a gender perspective into the preparation, design, implementation, monitoring and evaluation of policies, regulatory measures and spending programmes, with a view to promoting equality between women and men, and combating discrimination.”

Under åren 2008 till 2010 genomförde SKL med statligt ekonomiskt stöd *Program för hållbar jämställdhet* (Håj), som syftade till att informera om jämställdhetsintegrering och få till förändring och förbättring i jämställdhetsarbetet i kommuner och landstings verksamheter (Alenbratt & Rönnblom, 2016:45f). Trots att det har varit politisk enighet om de jämställdhetspolitiska målen i cirka tjugo år, och trots satsningar som Håj och liknande projekt, har målen inte kunnat uppnås. Det beror enligt Alenbratt och Rönnblom (2016:147f) på att målen är så abstrakta och övergripande att ingen invänder mot dem, samtidigt som de inte ger myndigheter, landsting och kommuner någon vägledning i jämställdhetsarbetet. Författarna efterfrågar precisering och ett svar på varför en förändring behövs, snarare än ett konstaterande att förändring är nödvändig.

Europeiska kommun- och regionförbundet (Council of European Municipalities and Regions, CEMR) har utformat en deklARATION om jämställdhet, en deklARATION som SKL ställer sig bakom. Artikel 12 behandlar upphandling av varor och tjänster, där den första punkten lyder:

“Undertecknaren är medveten om att kommunen/regionen har ansvar för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män när den fullgör sina uppgifter och skyldigheter i samband med upphandling av varor och tjänster, inklusive kontrakt om varuleveranser, tillhandahållande av tjänster eller byggtreprenader.”
(CEMR, 2006:18)

För att förverkliga ett jämställt samhälle är det avgörande att det inte endast finns lagstöd utan att detta stöd också tillämpas effektivt (CEMR, 2006:3). Som stöd för kommuner och landsting har SKL publicerat en skrift som beskriver de juridiska förutsättningarna att ställa jämställdhetskrav i offentlig upphandling (SKL, 2014:3). Bland annat finns en checklista med frågor som kommunen bör ställa sig inför en upphandling (ibid., 10). Det kan exempelvis vara om ett jämställdhetsperspektiv ens är aktuellt, om det finns en koppling till de egna jämställdhetsmålen och vilka konsekvenser upphandlingen får för kvinnor och män. Utöver att ställa denna typ av frågor är det också viktigt att kraven formuleras på ett tydligt sätt och att det går att följa upp dem (ibid., 3).

Callerstig (2014) har genomfört en studie av jämställdhetsintegrering och betonar att det är en viktig del av jämställdhetspolitiken och den feministiska rörelsen. Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att placera jämställdhetspolitiska mål och jämställdhetsperspektiv i

andra, mer “mainstream”, policyprocesser och politikområden (Callerstig, 2014:17ff). Jämställdhetsintegrering kan användas för att öka förståelsen för ojämställdhet, hur den produceras och upprätthålls av offentliga organisationer och av offentliga tjänster. Själva jämställdhetsintegreringen ger dock ingen direkt vägledning till hur ojämställdhetsproblem ska lösas, utan består istället av relativt abstrakta policymål (ibid., 159). Faktorer som möjliggör jämställdhetsintegrering är till exempel mål, organisationsstruktur och politiskt engagemang. Försvårande element är dels det svaga stödet och styrningen av jämställdhetsintegrering i förhållande till myndigheter, dels att det finns en brist på förståelse för hur ett genusperspektiv kan relateras till specifika politikområden. Ett bristande intresse för detta beror på att Sverige redan allmänt anses som ett jämställt land av många (ibid., 48). Implementeringen av jämställdhetsintegrering kan leda till att ett genusperspektiv används även i “hårdare” policyinstrument, som exempelvis offentlig upphandling (ibid., 162).

Sammanfattningsvis har offentlig upphandling en tydlig koppling till de områden som EIGE beskriver kan jämställdhetsintegreras (exempelvis implementering, utvärdering samt offentliga utgifter). Kravspecifikationerna i förfrågningsunderlagen utgör dessutom en tydlig precisering av den vara eller tjänst som den upphandlande organisationen efterfrågar, i detta fall hemtjänst i primärkommuner. Den offentliga sektorn har en god möjlighet att inverka på jämställdheten eftersom den dagligen har direktkontakt med en stor del av befolkningen (Callerstig, 2014:52). Därmed ser vi en potential i att arbeta med ett systematiskt jämställdhetsarbete i den offentliga upphandlingen av hemtjänst genom LOV, vilket behandlades i tidigare kapitel om problemformulering och syfte med uppsatsen.

3. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras tidigare forskning om social upphandling ur ett EU-perspektiv, jämställdhet vid offentlig upphandling i Sverige, samt jämställdhet i hemtjänst. Kapitlet avslutas med ett stycke om hur jämställdhetskrav kan ställas vid upphandling. Det saknas studier som undersöker hur svenska kommuner ställer jämställdhetskrav vid offentlig upphandling. Däremot finns det tidigare forskning som berör jämställdhet och sociala krav, där bland annat jämställdhet ingår, vid upphandling.

3.1 Social upphandling ur ett EU-perspektiv

Det finns som tidigare nämnts mål gällande jämställdhet, både på EU- och nationell nivå, där upphandling kan spela en viktig roll. Trots det är det ett underutnyttjat styrmedel i sammanhanget. Gelderman, Ghijsen och Brugman (2006:705ff) har tagit fram en konceptuell modell med fyra delar för att förklara varför EU:s direktiv för offentlig upphandling inte följs; 1) förtroendet med regler, 2) organisatoriska incitament, 3) upplevd ineffektivitet av reglerna, samt 4) leverantörers motstånd. De två första delarna visade sig i deras undersökning av professionella upphandlare vara viktigast. Brammer och Walker (2011:456) bygger, efter en enkätundersökning bland upphandlare från 20 olika länder, vidare på modellen. Författarna menar att den nationella kontexten är en viktig faktor för i vilken utsträckning hållbar upphandling används i olika länder. I länder där direktiv om social upphandling är av mer frivillig karaktär konkurrerar faktorer som kostnad i högre grad med sociala hänsyn. Författarna tar också upp det EU-direktiv som ställer krav på att leverantörer från alla EU-länder ska kunna delta i upphandlingar som ett hinder när det gäller socialt hållbar upphandling (ibid., 471). Av 4 kap. 2 § LOV (SFS, 2008:962) framkommer som tidigare nämnts att "Den upphandlande myndigheten får ställa särskilda sociala, miljömässiga och andra villkor för hur ett kontrakt ska fullgöras" (vår kursivering). Regleringen kan sägas vara av mer frivillig karaktär, och skulle därmed enligt Brammer och Walkers slutsatser kunna leda till att sociala hänsyn får stå tillbaka för andra faktorer. I deras studie framkommer också att aspekter som är relaterade till mänskliga rättigheter ges mindre utrymme i upphandlingspolicys i Skandinavien och Västeuropa än i övriga studerade regioner. Fokus ligger i större utsträckning på ekologiskt hållbar upphandling (Brammer & Walker, 2011:466;470). En rapport från EU-kommissionen (Steurer, Berger, Konrad & Martinuzzi, 2007:15) visar att en tredjedel av de 27 medlemsländer som ingick i EU när studien utfördes hade antagit en åtgärdsplan för hållbar upphandling. En åtgärdsplan kan vara en del i en sådan nationell kontext som Brammer och Walker menar påverkar hållbar upphandling.

3.2 Offentlig upphandling, social hänsyn och jämställdhet i Sverige

I ett delbetänkande av Upphandlingsutredningen, vilket presenteras i SOU 2011:73, har upphandlingsregelverket utvärderats ur ett samhällspolitiskt och ekonomiskt perspektiv. I utredningen har det framförts att offentlig sektor saknar ett helhetsperspektiv vid upphandling och att sektorn istället präglas av ett kortsiktigt perspektiv (SOU 2011:73:12). Bland de prioriterade samhällspolitiska målen som undersöks finns social hänsyn med, och en del av

utredningens uppdrag är att redogöra för vilka effekter som kriterier och krav i upphandlingar kan frambringa för bland annat det sociala området. I utredningen konstateras att det behövs vidare forskning på området, exempelvis för upphandlingens roll och effekt angående social hänsyn (ibid., 73;183). Det tas också upp att offentlig upphandling under lång tid har använts för att uppnå sociala mål, samt att jämställdhet ofta räknas under dessa (ibid., 73;191f). I utredningen betonas EU:s politiska ambitioner att använda offentlig upphandling som ett medel för att främja hållbarhet, bland annat genom sociala mål. Slutligen tas även styrmedlens effektivitet upp. Exempelvis skrivs det att en jämförelse gentemot andra styrmedels effektivitet bör göras när offentlig upphandling övervägs som styrmedel inom social hänsyn, eftersom att resurserna är begränsade (ibid., 73;194).

I en rapport av Jämi (program för jämställdhetsintegrering i staten) skrivs det att ett sätt att synliggöra den direkta kopplingen mellan jämställdhetsintegrering och verksamhetsnytta i myndigheters ledningssystem och verksamhet är genom att till exempel följa upp hur och när jämställdhet beaktas (Morhed & Andersdotter Bengtsson, 2010:11f). Jämfört med miljö- och klimathänsyn är den betydelse som ojämställdhet har för myndigheters resultat inte lika utredd, och det är även betydligt ovanligare att rutiner finns för jämställdhetshänsyn, vid exempelvis kravställandet vid upphandling, jämfört med miljö- och klimathänsyn. Vidare skriver rapportens författare att det troligtvis är i värderingssystemet som själva motståndet mot jämställdhetsarbetet i första hand ligger. Ojämställdhet kan nämligen ses som en "naturlig" grundstruktur i verksamheten, vilket jämställdhetsarbetet avser förändra (ibid.). Det lyfts fram att upphandling är ett av tre områden (de andra två är uppföljning och utvärdering) där det är extra lämpligt att integrera jämställdhet, eftersom det där finns reglerade styrsystem för kvalitetsgranskning (ibid., 17). Det behöver utvecklas en norm om att social hänsyn bör tas i beaktning vid offentlig upphandling för att jämställdhet i sin tur ska beaktas i större utsträckning, något som kräver en tydligare rättspraxis för att klargöra regelverkets användning i praktiken (ibid., 36).

3.3 Jämställdhet inom hemtjänsten

Tidigare har jämställdhetsargumenten för införandet av LOV presenterats. Införandet är dock inte utan kritik. Andersson och Kvist (2015:275) menar att de förändringar som har skett inom svensk äldreomsorg, bland annat genom införandet av LOV, har gjort att den inte lika tydligt kan beskrivas som universell. Författarna menar att äldreomsorgen fortfarande kan ses som en del av ett universellt välfärdssystem där vård ses som en rättighet och som i huvudsak finansieras

genom skatteintäkter. Det finns dock även ett nytt fokus, inspirerat av neo-liberalt tänkande, där ekonomisk effektivitet och kostnadsminskningar genom konkurrens är centrala. Fokus för jämställdhetsperspektivet i LOV ligger på kvinnligt företagande, inte på de som ska bruka tjänsten. Samtidigt har mindre företag, som ofta drivs av kvinnor, fortfarande svårt att konkurrera med de större vårdföretagen, som ofta ägs och drivs av män men med kvinnliga anställda (ibid., 284). Mångfald och icke-diskriminering i propositionen (Prop. 2008/09:29) hänvisar också nästan uteslutande till mångfald av leverantörer och att ingen leverantör ska diskrimineras, medan frågor om förutsättningar baserat på kön, utbildning eller klass inte ges samma fokus (Andersson & Kvist, 2015:281f). Den som behöver vård eller omsorg förutsätts vara kapabel att göra ett informerat val, medan verkligheten enligt Andersson och Kvist (2015:281) är en annan. Just kön, utbildning och klass är faktorer som påverkar en brukares, eller dennes släktingars, förmåga att välja eller byta hemtjänstleverantör.

3.4 Att ställa krav på jämställdhet

Hur kan då krav på jämställdhet formuleras? I Jämis rapport (Morhed & Andersdotter Bengtsson, 2010:22f) lyfts generella krav på jämställdhetsaspekter fram, vilka avser krav på leverantören (leverantörskrav) och krav på den tjänst som ska utföras (kravspecifikation). Kraven i rapporten utgår från en konsultupphandling, men är möjliga att applicera även på annan upphandling. Kraven som anges i rapporten är enbart förslag på formuleringar, och de krav som ställs behöver anpassas utifrån upphandlingssituationen.

Exempel på leverantörskrav som tas upp är att anbudsgivaren ska:

- arbeta utifrån en dokumenterad jämställdhetspolicy
- arbeta enligt etablerade metoder för jämställdhetsintegrering
- ge en beskrivning av hur arbetet går till för att säkerställa att tjänstens utförande lever upp till rådande lagar avseende jämställdhet
- ange referensuppdrag för att säkerställa att anbudsgivaren har erfarenhet och kunskap av att arbeta med jämställdhet och/eller jämställdhetsintegrering (Morhed & Andersdotter Bengtsson, 2010:22f).

Exempel på kravspecifikation som tas upp är:

- att ett visst antal konsulter ska offereras, med representation av båda könen
- att de som utför tjänsten har erfarenhet av att arbeta med ett integrerat genusperspektiv
- att de som utför tjänsten har erfarenhet av att arbeta med etablerade metoder för jämställdhet och/eller jämställdhetsintegrering
- att ett upplägg för hur uppdraget kommer att genomföras ska presenteras (Morhed & Andersdotter Bengtsson, 2010:22f)

Sammanfattningsvis är det mer vanligt förekommande att krav på ekologisk hållbarhet ställs i Sverige än social hållbarhet, trots att goda möjligheter finns för att även ställa krav på jämställdhet. Som en teoretisk utgångspunkt för att förstå detta förhållande, samt för att få ett ramverk för analysen, utgår denna studie från en feministisk politisk teori. Denna teori behandlar för forskningsfrågan relevanta begrepp som jämställdhet, kön och genus samt demokrati. I följande stycke presenteras en beskrivning av teorin och dess viktigaste utgångspunkter.

4. Teori

Denna studie utgår från feministisk politisk teori. Efter en presentation av teorin och dess centrala aspekter redovisas studiens analysmodell, som tar sin utgångspunkt i teorin.

4.1 Feministisk politisk teori

Feminism är en teori om (o)jämlighet mellan kvinnor och män i samhället. En dominerande tanke inom feminism, som presenteras av Gemzöe i *Feminism* (2015:16), är att kvinnor är underordnade män och förtryckta i egenskap av att vara kvinnor, samt att feminism syftar till att få detta förtryck att upphöra och istället förverkliga jämställdhet mellan kvinnor och män. Denna ordning där kvinnor har mindre makt och inflytande än män ges olika namn, såsom patriarkat, könsmaktsordning eller genussystem (Wendt Höjer & Åse, 1999:7). Feministisk politisk teori är särskilt intressant för denna uppsats syfte, eftersom den behandlar begrepp som demokrati, maktförhållanden, representation och välfärdsstat (Rönblom & Eduards, 2008:11). En utgångspunkt är ofta att staten är neutral, icke-könskodad, och i allmänhetens tjänst. Ur feministiskt politiskt perspektiv finns det dock tre alternativa synsätt (ibid., 19). Staten kan antingen ses som en patriarkal struktur som skapar lagar och institutioner efter männens intressen, vilket gör att kvinnor måste organisera sig själva. En annan syn är staten, framförallt

välfärdsstaten, som kvinnovänlig och som ett sätt för kvinnor att bryta sitt beroende av män. Det finns enligt många feminister dock ett pris för detta oberoende, nämligen ett beroende av staten istället, både som servicetagare och som anställda (Wendt Höjer & Åse, 1999:45). Den tredje synen är mer komplex och ser dels statens ansats att medla i konflikter, dels de konflikter som finns inom staten (Rönblom & Eduards, 2008:20).

I den politiska diskussionen är individ och medborgare viktiga begrepp. Precis som staten antas de vara neutrala och könlösa. Det är dock inte nödvändigtvis sant, utan i traditionell politisk teori är mannen fortfarande norm och när begrepp som är till synes könsneutrala används, eller kvinnor exkluderas från analysen, blir också maktrelationen mellan könen osynlig (Wendt Höjer & Åse, 1999:12;27). Grunden för medborgarskap har varit det som sker i det offentliga, manliga, medan det privata och typiskt kvinnliga inte har utgjort samma grund för medborgarskap (Rönblom & Eduards, 2008:17f). Den feministiska kritiken har i mycket syftat till att sudda ut gränsen mellan det offentliga och det privata, så att *vad* som görs, istället för *var* det görs, ligger till grund för medborgarskapet. En protest mot uppdelningen av världen i manligt (offentligt och politiskt) och kvinnligt (privat och icke-politiskt) är det feministiska slagord som började användas på 1960-talet, ”det personliga är politiskt” (Wendt Höjer & Åse, 1999:37ff). I och med det generella maktövertag som män har över kvinnor blir relationen mellan könen politisk, både i det privata och det offentliga. Sexuella övergrepp och misshandel i nära relationer och av okända män såväl som inkomstklyftor och kvinnors underrepresentation i politiken är alla frågor om makt som måste ingå i den politiska debatten. Genom att utesluta familjen och den privata relationen mellan män och kvinnor från politiken behålls makten av männen. Till skillnad från klassiska politiska teoretiker som John Locke, vars definition av politik innebar att det är allt det som inte har med familjesfären att göra, hävdar feminism att själva gränsdragningen är politisk (ibid.).

Inom feministisk politisk teori är den paradox som behandlas av Wendt Höjer och Åse (1999:7) central, och sammanfattas av dem som ”samtidigt som kvinnor har mindre makt just på grund av sitt kön, erkänns inte könets politiska betydelse”. Författarna menar att kön inte kan väljas bort, och att kön betyder något på alla nivåer av människors liv. Det har en avgörande betydelse politiskt, dels i vilka möjligheter som ges att påverka politiken och dels vid förståelse av hur politiken fungerar. Inom politiken betraktas jämställdhet som något positivt, åtminstone retoriskt. Samtidigt finns ett motstånd mot att förändra politiken för att ge kön betydelse (Rönblom & Eduards, 2008:31).

Alnebratt och Rönnblom (2016:34) skriver att det som inte mäts inte blir gjort, vilket innebär att jämställdhet blir det som mäts. För att koppla detta till uppsatsens syfte kan det på motsvarande sätt sägas att utfallet av offentlig upphandling blir det som formuleras i förfrågningsunderlagen. Det som inte tas upp i ett förfrågningsunderlag kan, enligt LOV, inte heller i ett senare skede tas med som ett krav på leverantören. Kraven på jämställdhetshänsyn i upphandlingen blir alltså vad som formuleras i förfrågningsunderlagen. Därmed blir förfrågningsunderlagen viktiga i att undersöka uppsatsens fråga om hur jämställdhetskrav ställs i upphandling. Hur dessa ska analyseras utifrån feministisk politisk teori beskrivs i kommande stycke, som behandlar uppsatsens analysmodell.

4.2 Analysmodell

För att hitta de eventuella krav på jämställdhet som ställs i förfrågningsunderlagen har olika nyckelord använts. Dessa fungerar som stöd för att navigera i texten och för att söka ut de för studien mest relevanta delarna. Nyckelorden som används deduceras från feministisk politisk teori och är begrepp som är centrala inom teorin, nämligen *jämställdhet*, *kön*, och *genus*. Nyckelorden är också kopplade till den typ av krav som studien fokuserar på. Dessa begrepp går även att koppla till de exempel på kravformuleringar som Morhed och Andersdotter Bengtsson (2010:22f) presenterar. Där används formuleringar som jämställdhetspolicy, representation av båda könen, samt genusperspektiv. De nyckelord som används i analysmodellen, samt exempel på begrepp och fraser som är kopplade till nyckelorden och som kan tänkas förekomma i förfrågningsunderlagen, presenteras i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Studiens nyckelord samt exempel på begrepp och fraser som kan överensstämma med dem i förfrågningsunderlagen.

Nyckelord	Begrepp och fraser kopplade till nyckelordet
Jämställ	Jämställdhet Jämställdhetsarbete Jämställdhetsintegrering Jämställdhetskrav Jämställdhetsperspektiv Jämställdhetsplan/-policy Jämställt
Kön	Oavsett kön Skillnader mellan könen
Genus	Genusperspektiv Genussystem Kunskap om genus
Kvinn*	Kvinna Kvinnor (och män) Kvinnlig(t)

Eftersom feministisk politisk teori behandlar skillnader mellan kvinnor och män inkluderades en sökning efter formuleringar kring kvinnor, för att inte gå miste om den typen av kravställning. Nyckelord kopplade till män används inte, dels eftersom mannen i feministisk teori antas vara normen och därmed alltid inkluderas, dels för att nyckelordet kvinna/kvinnor även identifierar formuleringar som handlar om kvinnor *och* män.

När krav på jämställdhet nämns fortsättningsvis menas krav som innehåller formuleringar kring något av nyckelorden, om det inte på annat sätt framgår att det specifikt är nyckelordet jämställ som är i fokus.

5. Metod

I detta kapitel behandlas metoden som ligger till grund för datainsamling och analys. Först presenteras den klassindelning som används för att sortera materialet, följt av urvalsförfarande genom maximal variation och slutligen tillvägagångssätt.

5.1 Övergripande om metod

Denna uppsats har vad Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2012:30,36) skulle kalla en beskrivande ansats. Eftersom kunskap saknas om hur jämställdhetskrav ställs i upphandling blir det ett naturligt första steg att ta reda på hur det ser ut i dagsläget, innan ett försök att förklara varför det ser ut som det gör kan göras, eller exempel som står ut kan studeras vidare. Då alla de krav som en leverantör ska uppfylla för att kunna kontrakteras enligt LOV finns i förfrågningsunderlagen till varje upphandling är det dessa som är studieobjekt. Analysen görs genom en kvalitativ textanalys där de olika krav som ställs i förfrågningsunderlagen som används i upphandling av hemtjänst enligt LOV delas in i olika klasser. Frågan om och hur jämställdhetskrav ställs i upphandlingen lämpar sig för den typen av analys eftersom det är möjligt att definiera klasserna på så sätt att det går att avgöra i vilken klass olika krav hamnar. Dessutom är klasserna enhetliga och ömsesidigt uteslutande, ett krav kan därmed inte hamna i mer än en klass och alla krav kan hamna i någon klass (ibid., 37f). De huvudsakliga klasser som används för analysen av kraven i förfrågningsunderlagen är:

- Inga krav ställs
- Krav ställs som överensstämmer med rådande lagstiftning (här sett till LOV och diskrimineringslagen)
- Krav ställs som går utöver rådande lagstiftning (här sett till LOV och diskrimineringslagen)

Att inga krav ställs innebär här att krav på någon form av jämställdhetsarbete inte uttryckligen formuleras i underlagen. I den andra klassen hamnar förfrågningsunderlag där det exempelvis hänvisas till diskrimineringslagens krav på jämställdhetsplan. Att krav går utöver rådande lagstiftning innebär slutligen att kraven tolkas som mer ambitiösa än vad lagstiftningen kräver, alltså att högre krav på jämställdhetsarbete eller jämställdhetsperspektiv än vad som fastställs i svensk lagstiftning (LOV och diskrimineringslagen) ställs på de företag som vill leverera hemtjänst i en kommun. Som tidigare har nämnts är diskrimineringslagen den lag som utöver LOV är mest intressant för studiens syfte, eftersom det är i den som diskrimineringsgrunderna

definieras och den bland annat syftar till att främja lika rättigheter oavsett kön. Klassificeringen görs för var och ett av nyckelorden.

5.2 Urval

Urvalet har skett genom vad Patton (1990:172) kallar för urval genom maximal variation, som används för att hitta centrala teman inom områden som har stor variation eller många deltagare. Forskningsområdet offentlig upphandling i svenska kommuner är allt för stort och omfattande för att rymmas inom en studie. Istället görs ett urval av förfrågningsunderlag genom att fokusera på upphandling av hemtjänst genom LOV, vilket som tidigare har nämnts är ett intressant område ur ett jämställdhetsperspektiv. Maximal variation inom detta delområde uppnås genom att förfrågningsunderlag från samtliga kommuner som har infört valfrihetssystem i hemtjänsten studeras. Syftet med denna urvalsstrategi är inte att kunna generalisera till all offentlig upphandling, eller ens all annan upphandling enligt LOV, men istället att hitta mönster eller gemensamma nämnare inom variationen (ibid). Patton (1990:169) beskriver att urval ska göras som överensstämmer med studiens syfte och på så sätt att informationsrika fall kan studeras. För syftet att studera jämställdhetskrav i upphandling av hemtjänst ger förfrågningsunderlagen värdefull information.

Andra styrande dokument i en kommun, såsom policys eller mål, ingår inte i studiens omfattning. Urvalet är alltså relativt snävt med fokus på det manifesta budskapet i underlagen (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012:220f). Det är därmed möjligt att (ytterligare) jämställdhetskrav ställs på leverantörerna som inte uttryckligen framgår i förfrågningsunderlaget, exempelvis genom formuleringar som att leverantörerna ska känna till och arbeta efter omsorgsnämndens mål för verksamheten. I dessa mål kan eventuellt jämställdhet ingå som en del. Detta är ett medvetet val, dels för att begränsa antalet dokument till en nivå som passar studiens omfattning, men framför allt med motiveringen att om jämställdhetskrav ställs i förfrågningsunderlagen tolkas det ur ett feministiskt politiskt perspektiv som att frågan ges mer tyngd än om det inte omnämns. Kraven och de personer som omnämns - brukaren, den anställde, vårdtagaren eller andra - riskerar att bara bli till synes könsneutrala om jämställdhetsperspektivet inte lyfts fram. Ur vårt teoretiska perspektiv är det skillnad på om krav uttryckligen formuleras i underlagen eller om jämställdhetsperspektiv står att finna i andra dokument.

5.3 Tillvägagångssätt

Förfrågningsunderlagen hittades genom att söka ut all upphandling inom kommuner som inkluderade *hemtjänst* i underlagets rubrik på www.valfrihetswebben.se. På valfrihetswebben finns länkar till alla kommuner som upphandlar hemtjänst enligt LOV. Genom att följa länkarna från valfrihetswebben kom vi till kommunernas hemsidor, där förfrågningsunderlagen finns publicerade. I april 2017 bestod listan av 147 förfrågningsunderlag. Av dessa kunde 15 stycken inte nås utan att logga in med ett särskilt konto, alternativt saknades på kommunens hemsida. Därför ingår 132 förfrågningsunderlag från 125 olika svenska kommuner (inklusive region Gotland) i studien.

Eftersom varje förfrågningsunderlag finns i elektronisk form på valfrihetswebben kunde nyckelorden användas för att direkt göra sökningar i texten efter dem och relaterade begrepp. En mer grundlig genomläsning av ett antal förfrågningsunderlag bekräftade att dessa nyckelord är relevanta för att identifiera eventuella jämställdhetskrav. Utöver en sökning i förfrågningsunderlagen utifrån nyckelorden lästes varje förfrågningsunderlag igenom snabbt, för att säkerställa att inte andra formuleringar som syftar till att ställa liknande krav förbisågs.

6. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras resultat och analys för att svara på frågeställningen "Ställer Sveriges kommuner jämställdhetskrav i sin upphandling av hemtjänst enligt LOV, och hur är kraven i så fall formulerade?". Detta görs utifrån de valda nyckelorden med exempel från förfrågningsunderlagen som belyser hur olika krav formuleras. Först presenteras i vilken utsträckning jämställdhetskrav ställs i de undersökta förfrågningsunderlagen. Därefter presenteras varje nyckelord för sig med exempel på kravformuleringar från olika kommuner.

6.1 I vilken utsträckning ställs jämställdhetskrav?

Inledningsvis kan konstateras att av de analyserade förfrågningsunderlagen är det en minoritet som över huvud taget innehåller formuleringar kopplade till jämställdhet, kön, genus eller kvinna/kvinnor. Av 132 förfrågningsunderlag från 125 kommuner nämns jämställdhet i krav i 12 underlag, kön i 19 underlag, genus i 1 underlag, och kvinna/kvinnor nämns i 7 underlag. Någon form av jämställdhetskrav (det vill säga där ett eller flera av nyckelorden ingår) ställs i förfrågningsunderlag från 22 kommuner. Här bör det poängteras att flera krav kan gå in i

varandra, vilket exempelvis kan ses i Växjö kommuns förfrågningsunderlag nedan som nämner både jämställdhet och kvinnor. Förfrågningsunderlag från en kommun kan alltså återkomma under flera rubriker.

Av kommunerna är det ett fåtal som ställer krav som går utöver de krav som diskrimineringslagen ställer på företag, eftersom de flesta kommuner hänvisar till diskrimineringslagen eller antidiskriminering i sina krav. I jämförelse förekommer krav på miljöhänsyn i olika formuleringar i 74 olika förfrågningsunderlag. Dessa krav är dessutom ofta mer precist formulerade, med exempelvis krav på vilken typ av fordon, bränsle, däck och städutrustning som ska användas, jämfört med sociala krav på jämställdhet. Detta är i linje med vad Brammer och Walker (2011: 466;470) har beskrivit, att det i Skandinavien och Västeuropa läggs större fokus på ekologiskt än socialt hållbar upphandling. Flertalet kommuner har i förfrågningsunderlagen hänvisningar till andra dokument, såsom värdegrunder, värdighetsgarantier, mål, riktlinjer och styrdokument. Dessa ingår som tidigare påpekats inte i studien, men kan eventuellt innehålla formuleringar om jämställdhet.

6.2 Jämställ

Som tidigare nämnts är det endast i 12 förfrågningsunderlag av 132 stycken där krav med nyckelordet jämställ ställs. Dessa 12 förfrågningsunderlag kommer från 9 olika kommuner. I 120 förfrågningsunderlag saknas det därmed uttryckliga kravformuleringar med ordet jämställ eller liknande (till exempel jämställdhet eller jämställdhetsperspektiv). Haparanda kommun (2015) har exempelvis ett förfrågningsunderlag där det framkommer att kommunens personalpolicy behandlar jämställdhet, men det ställs inga krav på att leverantörer ska följa denna policy. Leverantörer erbjuds istället att ta del av den, vilket inte kan tolkas som ett krav. Av de krav på jämställdhet som ställs överensstämmer de flesta med rådande lagstiftning. Exempelvis står det i Växjö kommuns förfrågningsunderlag för hemtjänst i form av serviceinsatser att kommunen

“bedriver ett omfattande arbete för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Företag som har tjugofem anställda eller fler bör till sina anbud bifoga egna jämställdhetsplaner (3 kap. 13 § diskrimineringslagen 2008:567)” (Växjö kommun, 2016a).

Just krav på jämställdhetsplaner återkommer i flera kommuner. Detta är ett tydligt exempel på ett krav som utgår från lagstiftning och som leverantören därmed hade varit skyldig att följa oavsett om kravet hade funnits i underlaget eller inte. Det kan också noteras att kravet från Växjö kommuns förfrågningsunderlag är formulerat som ett börkrav, vilket enligt SKL (2014:16) inte ska förekomma i upphandling enligt LOV där alla krav är absoluta.

I förfrågningsunderlag från två kommuner, Lerum (2014) och Sigtuna (2013), finns krav som kan tolkas som att de går utöver rådande lagstiftning. Lerums kommuns förfrågningsunderlag presenteras närmare i ett senare stycke eftersom det särskiljer sig från övriga underlag. I underlaget från Sigtuna kommun står det att:

“Leverantören ska vid utförandet främja jämställdhet. Leverantören ska vid utförandet främja mångfald i fråga om kön, ålder, funktionshinder och etniskt ursprung” (Sigtuna kommun, 2013).

Även om innebörden av kravet kan tyckas vara otydligt är det ett skallkrav som uttryckligen är kopplat till utförandet av hemtjänst, vilket föranleder att kravet klassas som att det går utöver diskrimineringslagstiftningen, vars formuleringar inte handlar så mycket om främjande som om förbud mot diskriminering, även om främjandet av lika rättigheter och möjligheter oavsett kön är ett av ändamålen med lagen (SFS 2008:567 1 kap. 1 §).

6.3 Kön

Av de 132 undersökta förfrågningsunderlagen ställs det krav kopplade till kön i 19 stycken, vilket gör det till det mest förekommande nyckelordet bland de undersökta förfrågningsunderlagen. Dessa 19 förfrågningsunderlag kommer från 16 olika kommuner. Majoriteten av de krav som berör kön utgår från rådande lagstiftning, där kön lyfts fram som en diskrimineringsgrund enligt 1 kap. 1 § diskrimineringslagen (SFS, 2008:567). Ett exempel på en kommun som ställer krav på detta sätt är Falu kommun:

“Till svensk lagstiftning hör att alla ska behandlas lika oavsett etniskt ursprung, kön, funktionshinder, sexuell läggning eller andra mänskliga egenskaper och erfarenheter som påverkar vårt förhållande till varandra” (Falu kommun, 2016).

Precis som har tagits upp under stycket om nyckelordet jämställ är detta ett krav som leverantören är skyldig att följa oavsett om det anges i förfrågningsunderlaget eller inte, just eftersom det är ett lagkrav.

I gränslandet mellan krav som överensstämmer med rådande lagstiftning och krav som går utöver den finns förfrågningsunderlaget från Rättvik kommun (2015), där krav ställs på att en jämn könsfördelning ska *eftersträvas* bland personalen. I diskrimineringslagen (SFS, 2008:567, 3 kap. 7 §) står det att

“Arbetsgivaren ska genom utbildning, annan kompetensutveckling och andra lämpliga åtgärder *främja* en jämn könsfördelning i skilda typer av arbeten, inom olika kategorier av arbetstagare och på ledande positioner” (vår kursivering).

Om det visar på en högre ambition att eftersträva jämn könsfördelning snarare än att främja den är svårt att uttala sig om utan att känna till Rättvik kommuns upphandlares intentioner, det blir en tolkningsfråga av skillnaden mellan att eftersträva och att främja. Det kan dock konstateras att ingen av formuleringarna ger några tydliga riktlinjer i hur leverantörerna förväntas arbeta för att eftersträva/främja en jämn könsfördelning.

En kommun som har en kravformulering vilken kan tolkas gå utöver rådande lagstiftning är Sigtuna kommun (2013), som tidigare har nämnts i stycket om nyckelordet jämställ. Utöver Sigtuna ställer ytterligare en kommun krav som går utöver diskrimineringslagen, nämligen Örebro. I Örebro kommun (2014, 2013, 2009) ställs krav på att all statistik ska delas upp efter kön för att könsrelaterade analyser ska kunna göras. Även i förfrågningsunderlaget från Lerum kommun (2014) finns detta krav. I Örebro kommun finns tre olika förfrågningsunderlag för olika delar av hemtjänsten, vilket innebär att det ställs krav kopplade till kön som går utöver diskrimineringslagen i fem förfrågningsunderlag.

6.4 Genus

Det är endast ett av de undersökta förfrågningsunderlagen som innehåller formuleringar som ställer krav som berör genus. Inget annat förfrågningsunderlag innehåller ordet genus, varken som kravställning eller i någon annan del av förfrågningsunderlagen. Den kommun som ställer krav rörande genus är Lerum (2014), i vars förfrågningsunderlag det framkommer att leverantörerna/entreprenörerna ska ha goda kunskaper om jämställdhet och genus. Detta krav

går utöver rådande lagstiftning, exempelvis finns inte genus som begrepp nämnt i diskrimineringslagen (SFS, 2008:567). Exemplet Lerum kommer att presenteras och analyseras mer ingående i ett stycke nedan.

6.5 Kvinn*

Nyckelordet kvinn* nämns i 7 förfrågningsunderlag av 4 olika kommuner. Ett exempel på en kommun där krav ställs som överensstämmer med diskrimineringslagstiftningen är Örebro kommun (2009), vars förfrågningsunderlag för servicetjänster inom hemtjänst innehåller krav på att leverantörer arbetar enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567) med särskilt fokus på bland annat att:

“könsrelaterade skillnader i lön och övriga anställningsvillkor inte ska förekomma mellan kvinnor och män som utför lika eller likvärdigt arbete” (Örebro kommun, 2009).

Denna, eller liknande formuleringar, förekommer i samtliga tre förfrågningsunderlag från kommunen. Markaryd kommun (2013) har som enda kommun i studien ett särskilt fokus på våldsutsatta kvinnor. Med hänvisning till Socialstyrelsens allmänna råd, SOSFS 2009:22, framkommer bland annat att:

“all personal som genomför insatser enligt socialtjänstlagen regelbundet bör få kompetensutveckling inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående” (Markaryd kommun, 2013).

I förfrågningsunderlaget från Växjö kommun (2016a, 2016b), som tidigare har presenterats under nyckelordet jämställ, nämns kvinnor (och män) i samband med deras jämställdhetskrav. Den sista kommunen som vars förfrågningsunderlag innehåller krav kopplade till nyckelordet kvinn* är Lerum (2014), som presenteras nedan.

6.6 En kommun, alla nyckelord

Lerum (2014) är den kommun som står ut bland de andra kommunerna genom sina krav på jämställdhet. I kommunens förfrågningsunderlag nämns alla studiens nyckelord (jämställ, kön, genus och kvinn*). Nedan visas ett utdrag från deras förfrågningsunderlag, där det i underlaget bland annat hänvisas till CEMR-deklarationen, vilken har beskrivits tidigare under stycket om

jämställdhetsintegrering. Kort innebär deklARATIONEN att de kommuner som undertecknat den förbinder sig att främja jämställdhet mellan kvinnor och män, exempelvis vid upphandling.

“Lerums kommun har ställt sig bakom den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet mellan kvinnor och män - CEMR-deklARATIONEN. Det innebär att Lerums kommun arbetar för att undanröja bristande jämställdhet mellan kvinnor och män, både sett ur ett arbetsgivarperspektiv samt ur ett medborgar- och brukarperspektiv. Övergripande handlar det om att kvinnor och män samt flickor och pojkar ska ha samma möjlighet att forma samhället och sina egna liv. Kommunen eftersträvar bland annat en jämn könsfördelning på arbetsplatsen och förutsätter att kommunens leverantörer i sin verksamhet arbetar likadant, samt att leverantören, i de fall då leverantören har kontakt med kommunens medborgare, ger medborgarna en likvärdig service, oavsett kön. När leverantörer utför uppdrag åt Lerums kommun ska leverantörerna/entreprenörerna arbeta utifrån denna grundsyn och ge kvinnor och män lika förutsättningar. För det arbetet krävs att leverantören/entreprenören har goda kunskaper om jämställdhet och genus” (Lerum kommun, 2014).

Lerums kommun ställer dessutom krav på att den statistik som samlas in för uppföljning av leverantörerna ska vara könsuppdelad.

Som framkommer av citatet ovan visar Lerum upp jämställdhetskrav som går utöver vad lagstiftningen kräver, både vad gäller LOV och diskrimineringslagen gällande krav på kunskap om jämställdhet och genus. Detta gör kommunen till ett intressant exempel att lyfta fram för att visa hur jämställdhetskrav kan formuleras vid offentlig upphandling. Kraven är inte lika precist utformade som förslagen av Morhed och Andersdotter Bengtsson (2010:22f, se ovan under avsnittet “Att ställa krav på jämställdhet”) och skulle kunna vara svåra att följa upp, något som enligt en rapport av SKL (2014:3) är viktigt att kunna göra. Att ha goda kunskaper om jämställdhet och genus är exempelvis inte lätt att följa upp om inte “goda kunskaper” definieras på något vis. Lerums kommun skiljer sig ändå från övriga kommuner och deras förfrågningsunderlag, både i fråga om formuleringar och i fråga om hur mycket utrymme jämställdhetsperspektivet får i förfrågningsunderlaget. I de flesta kommuner som ställer jämställdhetskrav nämns krav kopplade till jämställdhet, kvinnor eller kön i en eller några enstaka meningar medan det i Lerum kommuns (2014) förfrågningsunderlag får ett längre

stycke. Att ge plats åt en fråga innebär inte per automatik att de krav som ställs kommer göra skillnad för jämställdheten i kommunen, men det skulle kunna vara en indikation på hur stor vikt som läggs på frågan, sett ur ett feministiskt politiskt perspektiv där stor vikt läggs på att synliggöra ojämställdhet i samhället.

7. Diskussion och slutsats

I detta avslutande kapitel diskuteras resultatet, dels sett ur ett feministiskt politiskt perspektiv, dels utifrån själva metoden för datainsamling och analys. Förslag på fortsatt forskning inom området ges, följt av en slutsats med återkoppling till studiens syfte och frågeställning.

7.1 Resultatdiskussion

Generellt kan sägas att svenska kommuner ställer jämställdhetskrav i låg utsträckning, och att i de fall där krav ställs överensstämmer de ofta med kraven som redan ställs på leverantörerna i och med diskrimineringslagen (SFS, 2008:567). Tre kommuner har förfrågningsunderlag där kraven tolkas gå utöver rådande lagstiftning, Lerum (2014), Sigtuna (2013) och Örebro (2014, 2013, 2009). Dessutom kan krav från Rättvik (2015) och Markaryd (2013) sägas ligga på gränsen mellan att ställa krav enligt lagstiftningen och utöver den, det beror på hur man väljer att tolka kravformuleringarna. Att ställa krav utifrån lagstiftning kan tolkas som att egentligen inte ställa några krav, eftersom leverantörerna redan är förpliktigade att följa lagen. Däremot kan det ses som att frågan ändå ges utrymme och att jämställdhetsfrågor synliggörs.

Ur perspektivet feministisk politisk teori är det ett nedslående, om än inte oväntat, resultat att de allra flesta kommuner som har infört valfrihetssystem i hemtjänsten inte nämner jämställdhet eller närbesläktade begrepp. Jämställdhetsfrågor har varit, och fortsätter att vara, underprioriterade i svensk politik i allmänhet enligt bland andra Wendt Höjer och Åse (1999). Hemtjänst kan ses som en i högsta grad privat tjänst, och även om frågan angående vem som ska utföra tjänsten har varit föremål för politiska diskussioner vid införandet av LOV har den jämställdhetspolitiska diskussionen varit bristfällig (Andersson & Kvist, 2015:284). Om intentionen är att utveckla arbetet med jämställdhet inom upphandling av hemtjänst kan det gamla slagordet "det privata är politiskt" åter bli aktuellt. Ur ett feministisk politiskt synsätt kan formuleringar som brukare eller vårdtagare i kommunernas förfrågningsunderlag sägas vara till synes könsneutrala. I inget underlag kommenteras att majoriteten av både de anställda och brukarna är kvinnor. Brukaren eller den anställde som omskrivs är därmed ofta en kvinna,

samtidigt som normen för en individ eller medborgare fortfarande är en man. Som Wendt Höjer och Åse (1999:12;27) beskriver osynliggörs maktrelationen mellan kvinnor och män när till synes könlösa begrepp används. Ur detta perspektiv är det inte förvånande att jämställdhet mellan kvinnor och män tas upp i så låg omfattning i förfrågningsunderlagen, de är skrivna könsneutralt. Detta osynliggörande av könets betydelse hjälper dock inte i strävan att uppnå de nationella jämställdhetsmålen, snarare tvärtom ur Wendt Höjer och Åses perspektiv.

Kommuner har flera olika målområden att förhålla sig till, exempelvis miljöfrågor som Brammer och Walker (2011:466ff) beskriver kan konkurrera med sociala frågor. Det är också fler kommuner som ställer krav gällande miljö, såsom krav på fordon, bränsle och rengöringsmedel som används i tjänsten, än kommuner som ställer jämställdhetskrav. Detta kan tolkas som ett uttryck för behovet att prioritera mellan olika områden, där jämställdhet underprioriteras till förmån för andra frågor, vilket ligger i linje med Callerstigs (2014) resonemang.

7.1.1 Nyckelorden

I de förfrågningsunderlag där jämställdhetskrav ställs är det vanligast med formuleringar som är kopplade till kön, följt av jämställ. Det förklaras av att kön är ett centralt begrepp i diskrimineringslagen (SFS 2008:567), i och med att det är en av diskrimineringsgrunderna, och majoriteten av de jämställdhetskrav som ställs hänvisar till lagen eller överensstämmer med den. Att formuleringar kopplade till nyckelordet jämställ ofta förekommer i just jämställdhetskrav är inte heller förvånande. Att kvinna/kvinnor nämns i lägre utsträckning kan ur ett feministiskt politiskt perspektiv ses som ett osynliggörande av kvinnor i underlagen, även om jämställdhetskrav inte nödvändigtvis måste innehålla orden kvinna, kvinnor eller liknande. Begreppet genus nämns endast i ett förfrågningsunderlag, det från Lerums kommun (2014). Där framkommer att leverantörerna behöver ha goda kunskaper om jämställdhet och genus. Som har nämnts ovan kan det vara svårt att avgöra vad goda kunskaper är, vilket kan göra kravet mer uddlöst än om det exempelvis hade ställts krav på att alla anställda ska genomgå en utbildning inom dessa frågor. Morhed och Andersdotter Bengtsson (2010:22f) ger som exempel på kravformulering att leverantörerna ska ha erfarenhet av att arbeta med ett integrerat genusperspektiv, något som också kan tänkas vara lättare att dokumentera än god kunskap. Generellt är de krav som bedöms gå utöver vad diskrimineringslagen kräver formulerade på ett sätt som gör dem svåra att följa upp. Ett exempel är kravformuleringen i förfrågningsunderlaget från Sigtuna kommun (2013), där det framkommer att leverantörerna ska främja jämställdhet i

utförandet av tjänsten. Undantag från detta är Örebro (2014, 2013, 2009) och Lerums (2014) krav på att all statistik som samlas in och lämnas till kommunen ska vara könsuppdelad, vilket bör vara relativt oproblematiskt att följa upp.

7.2 Metoddiskussion och fortsatt forskning

Det är möjligt att andra resultat skulle ha nåtts om andra nyckelord hade använts i analysmodellen. Nyckelordet genus kan exempelvis uppfattas som ett akademiskt eller svårt begrepp som inte faller sig naturligt att använda i förfrågningsunderlag. Eventuellt uppfattas begreppen kön och genus som att de går in i varandra och att kön, som förekommer i högre utsträckning, då används istället för genus. Genusbegreppet är dock viktigt inom feminism, vilket är anledningen till att det inkluderades i undersökningen. Tillsammans med övriga nyckelord ges förhoppningsvis en heltäckande bild av jämställdhetskraven i förfrågningsunderlagen. När förfrågningsunderlagen lästes igenom hittades inte några andra ord eller formuleringar som kopplades till jämställdhetskrav på ett tydligare sätt än de nyckelord som användes, vilket ytterligare motiverar att dessa var lämpliga för studien och dess syfte.

I denna studie har vi valt att enbart undersöka förfrågningsunderlag och inte andra dokument som kommunen hänvisar till i underlagen, exempelvis styr- och policydokument, eftersom det är i underlagen som kraven uttryckligen ställs samt för att möjliggöra en första överblick av studieområdet. Förslag på fortsatt forskning vore därmed att fokusera på de dokument som förfrågningsunderlagen hänvisar till för att undersöka om formuleringar kring jämställdhet kan finnas där. Det skulle också vara av intresse att undersöka om entreprenadupphandling av hemtjänst enligt LOU skiljer sig från upphandling enligt LOV med avseende på jämställdhetskrav, samt att undersöka hur jämställdhetskrav formuleras i upphandling av andra tjänster.

7.3 Studiens bidrag och slutsats

Trots ett fokus som ligger enbart på förfrågningsunderlag kan flera lärdomar dras om svenska kommuners upphandling av hemtjänst enligt LOV. Tidigare har det saknats information om i vilken utsträckning jämställdhetskrav ställs vid offentlig upphandling och hur dessa är formulerade, något som denna studie har bidragit med kunskap om. De flesta kommuner som har infört valfrihetssystem i hemtjänsten ställer inte jämställdhetskrav i sina förfrågningsunderlag, och av dem som gör det är det få som går längre än diskrimineringslagen

(vilket är den lag utöver LOV som denna studie fokuserat på). Många av de förslag på krav som tas upp av Morhed och Andersdotter Bengtsson (2010:22f) skulle gå förlorade om inte krav skulle ställas som går utöver lagstiftningen, exempelvis kravförslaget att de som utför tjänsten ska ha erfarenhet av att arbeta med ett integrerat genusperspektiv. Ur ett feministiskt politiskt perspektiv är det problematiskt eftersom detta är krav som skulle kunna bidra till öka jämställdheten mellan kvinnor och män.

Studien bidrar med kunskap om i vilken utsträckning Sveriges kommuner ställer jämställdhetskrav i sin upphandling av hemtjänst enligt LOV. Studien bidrar även med kunskap om hur dessa krav är formulerade och ger konkreta exempel på hur mer omfattande krav faktiskt ställs, och kan ställas, av kommuner. Resultatet kan förhoppningsvis vara av intresse inte bara akademiskt, utan även som ett stöd för svenska kommuner i framtida upphandlingar. För en majoritet av Sveriges kommuner kan detta innebära att de uppmärksammas på frågan om jämställdhet, eftersom de flesta kommuner inte ställer jämställdhetskrav idag. Det skulle för vissa kunna vara ett första steg i att börja integrera jämställdhet i sin upphandling av hemtjänst. Detta knyter an till studiens syfte, där en förhoppning var att en ökad kunskap om jämställdhetskrav i upphandling av hemtjänst kan vara till nytta för upphandlande enheter i Sveriges kommuner.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att integreringen av jämställdhet vid upphandling av hemtjänst i kommuner som har infört valfrihetssystem verkar vara bristfällig. Samtidigt finns det stora möjligheter att förändra detta. Det finns kommuner som ställer krav på jämställdhetsarbete, både enligt och utöver rådande lagstiftning, samt även konkreta råd i bland annat Jämis rapport (Morhed & Andersdotter Bengtsson, 2010) som stöd i arbetet. Ur ett feministiskt politiskt perspektiv bör Sveriges kommuner arbeta vidare med dessa frågor för att motverka ojämställdheten mellan kvinnor och män. När politiskt konsensus länge har funnits kring att jämställdhet är en viktig fråga, och att jämställdhetsintegrering ska vara ett sätt att arbeta för att främja den, blir allt annat en politisk paradox.

Referenser

Tryckta källor

Alnebratt, K. & Rönnblom, M. (2016). *Feminism som byråkrati: jämställdhetsintegrering som strategi*. Stockholm: Leopard.

Andersson, K. & Kvist, E. (2015). "The neoliberal turn and the marketization of care: The transformation of eldercare in Sweden". *European Journal of Women's Studies*, Vol. 22(3) 274 –287. DOI: 10.1177/1350506814544912

Brammer, S. & Walker, H. (2011). "Sustainable procurement in the public sector: An international comparative study". *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 31(4). 452 -476. DOI: 10.1108/01443571111119551

Callerstig, A-C. (2014). *Making equality work: Ambiguities, conflicts and change agents in the implementation of equality policies in public sector organisations*. Linköping: Linköping University, Department of Thematic Studies, Gender Studies.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (4., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

Gelderman, C.J., Ghijsen, P.W. & Brugman, M.J. (2006), "Public procurement and EU tendering directives – explaining non-compliance", *International Journal of Public Sector Management*, Vol. 19 No. 7, pp. 702-14.

Gemzöe, L. (2015). *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag.

Morhed, A-M. & Andersdotter Bengtsson E. (2010). *Jämställd statsförvaltning: Långsiktigt stöd för kvalitetssäkring av verksamheten*, Program Jämi, Jämställdhetsintegrering i staten vid Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet, Rapport 5/10.

Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. (2. ed.) Newbury Park, Calif.: Sage.

Rönblom, M. & Eduards, M. (2008). *Genusperspektiv på statsvetenskap*. Stockholm: Höskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning.

Steurer, R., Berger, G., Konrad, A. & Martinuzzi, A. (2007). "Sustainable public procurement in EU member states: overview of government initiatives and selected cases", *Final Report to the EU High-Level Group on CSR*, European Commission, Brussels.

Wendt Höjer, M. & Åse, C. (1999). *Politikens paradoxer: en introduktion till feministisk politisk teori*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Academia adacta.

Elektroniska källor

Council of European Municipalities and Regions (2006). *Europeisk deklaration om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå*. Översatt till svenska av SKL. Hämtad 3 april 2017 från SKL: <http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/den-europeiska-deklarationen-for-jamstalldhet-mellan-kvinnor-och-man-pa-lokal-och-regional-niva.html>

Europaparlamentet (2012). *Fördraget för Europeiska Unionens funktionssätt*. Hämtad 8 maj 2017 från EUR-lex:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>

European Institute for Gender Equality (2017). *What is gender mainstreaming?* Hämtad 3 april 2017 från EIGE:

<http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

Jämställ.nu (2014). *Jämställdhet i upphandling*. Hämtad 3 april 2017 från:

<http://www.jamstall.nu/verktygslada/upphandling-for-jamstalldhet/>

Proposition 2008/09:29. *Lag om valfrihetssystem*. Stockholm: Socialdepartementet. Hämtad 14 april 2017 från regeringen:

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/proposition/2008/10/prop.-20080929/>

Regeringen (2017). *Feministisk regering*. Hämtad 3 april 2017 från:

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/>

Regeringen (2016). *Mål för jämställdhet*. Hämtad 31 mars 2017 från:

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/>

Regeringens skrivelse (2016/17:10). *Mål, makt och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid*. Stockholm: Fritzes. Hämtad 14 april 2017 från regeringen:

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/skrivelse/2016/11/skr.-20161710/>

SFS 2016:1145. *Lag om offentlig upphandling*. Stockholm: Finansdepartementet. Hämtad 3 april 2017 från riksdagen: [http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-](http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20161145-om-offentlig-upphandling_sfs-2016-1145)

[forfattningssamling/lag-20161145-om-offentlig-upphandling_sfs-2016-1145](http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20161145-om-offentlig-upphandling_sfs-2016-1145)

SFS 2008:962. *Lag om valfrihetssystem*. Stockholm: Finansdepartementet. Hämtad 5 april

2017 från riksdagen: [http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-](http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2008962-om-valfrihetssystem_sfs-2008-962)

[forfattningssamling/lag-2008962-om-valfrihetssystem_sfs-2008-962](http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2008962-om-valfrihetssystem_sfs-2008-962)

SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtad 5 april 2017

från riksdagen: [http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-](http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567)

[forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567](http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567)

Sveriges kommuner och landsting (2014). *Upphandling för jämställdhet: Jämställdhet som kvalitetskrav i LOU och LOV*. Hämtad 3 april 2017 från SKL:

[http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/upphandling-for-jamstallldhet-jamstallldhet-som-](http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/upphandling-for-jamstallldhet-jamstallldhet-som-kvalitetskrav-i-lou-och-lov.html)

[kvalitetskrav-i-lou-och-lov.html](http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/upphandling-for-jamstallldhet-jamstallldhet-som-kvalitetskrav-i-lou-och-lov.html)

SOU 2014:34. *Inte bara jämställdhet: Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet*. Stockholm: Fritzes. Hämtad 7 april 2017 från regeringen:

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2014/10/sou-201434/>

SOU 2013:12. *Goda affärer: en strategi för hållbar upphandling*. Stockholm: Fritzes.

Hämtad 5 april 2017 från regeringen:

<http://www.regeringen.se/contentassets/94e3a7f86d2f4784b126e16c6f4ec3a4/goda-affarer---en-strategi-for-hallbar-offentlig-upphandling-hela-dokumentet-sou-201312>

SOU 2011:73. *På jakt efter den goda affären: analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen*. Stockholm: Fritzes. Hämtad 5 april 2017 från regeringen:

<http://www.regeringen.se/49bb50/contentassets/36e5ee3f8a5747cfa7a0796c817a3876/pa-jakt-efter-den-goda-affaren---analys-och-erfarenheter-av-den-offentliga-upphandlingen-hela-dokumentet-sou-201173>

Upphandlingsmyndigheten (2017). *Om regler för upphandling*. Hämtad 3 april 2017 från:

<http://www.upphandlingsmyndigheten.se/upphandla/om-upphandlingsreglerna/>

Upphandlingsmyndigheten (2016:2) & Konkurrensverket (2016:10). *Statistik om offentlig upphandling 2016*. Kalmar: Lenanders Grafiska AB. Hämtad 14 april 2017 från

Upphandlingsmyndigheten: <http://www.upphandlingsmyndigheten.se/verktyg/vad-sager-statistiken/>

Citerade och kommenterade förfrågningsunderlag

Nedan finns hänvisning till de förfrågningsunderlag som refereras till i uppsatsen. Övriga förfrågningsunderlag som har undersökts i studien finns att hitta via

www.valfrihetswebben.se

Falu kommun (2016). *Kravspecifikation och villkor för att bli godkänd utförare av hemtjänst och ledsagning i Falu kommun*. Hämtad 14 april 2017 från:

<https://service.falun.se/wps/portal/Start/stod-omsorg/utforare-hemtjanst>

Haparanda kommun (2015). *Ansökan om bedrivande av hemtjänst i Haparanda kommun i enlighet med lagen om valfrihet (2008:962)*. Hämtad 14 april 2017 från:

<http://www.haparanda.se/haparandastad/naringslivocharbete/upphandlingochinkop/lovlageno-mvalfrihet/aktuellalov.4.19ce17b714fb59e0cfd24e.html>

Lerum kommun (2014). *Förfrågningsunderlag hemtjänst LOV 2014*. Hämtad 14 april 2017 från: <https://www.lerum.se/Naringsliv-och-arbete/Upphandling-och-inkop/LOV/>

Markaryd kommun (2013). *LOV - Valfrihetssystem inom hemtjänstens serviceinsatser i Markaryds kommun*. Hämtad 14 april 2017 från: http://www.markaryd.se/sites/default/files/dokument/soc/Reviderat_FFU_LOV_130313.pdf

Rättvik kommun (2015). *Kravspecifikation*. Hämtad 14 april 2017 från: <http://rattvik.se/omsorg-och-hjalp/hjalp-i-hemmet/kundval-i-hemtjansten/ansokan-for-leverantorer.html>

Sigtuna kommun (2013). *LOV - för dig som vill bli utförare*. Hämtad 14 april 2017 från: <http://www.sigtuna.se/sv/Omsorg--stod/Aldreomsorg/Hemtjanst/LOV---Valfrihet/>

Växjö kommun (2016a). *Kundval i hemtjänst i form av serviceinsatser*. Hämtad 14 april 2017 från: <http://www.vaxjo.se/-/Naringsliv/Upphandling--e-handel/Information-om-kundval/>

Växjö kommun (2016b). *Kundval i form av Hemtjänst och hemsjukvård*. Hämtad 14 april 2017 från: <http://www.vaxjo.se/-/Naringsliv/Upphandling--e-handel/Information-om-kundval/>

Örebro kommun (2014). *Mattjänst inom hemtjänsten*. Hämtad 14 april från: <http://www.orebro.se/valfrihetssystem>

Örebro kommun (2013). *Omvårdnadstjänster inom hemtjänsten*. Hämtad 14 april från: <http://www.orebro.se/fordjupning/fordjupning/leverantor--utforare/valfrihetssystem.html>

Örebro kommun (2009). *Service-tjänster inom hemtjänsten*. Hämtad 14 april från: <http://www.orebro.se/fordjupning/fordjupning/leverantor--utforare/valfrihetssystem.html>